

Asia: VN/32825/2024

Hallituksen esitys eduskunnalle opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan virastouudistusta koskevaksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Asia Taiteen edistämiskeskuksen lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan virastouudistusta koskevaksi lainsäädännöksi

Taiteen edistämiskeskus on perehtynyt lausuntopyyntöön ja esitysluonnokseen opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan virastouudistusta koskevaksi lainsäädännöksi (VN/32825/2024) ja antaa asiassa seuraavan lausunnon:

Taiteen edistämiskeskus toteaa ensimmäiseksi, että Taiteen edistämiskeskuksen ja Kansallisen audiovisuaalisen instituutin yhdistymiselle ei tunnisteta toiminnallisia perusteita substanssitehtävien osalta. Virastojen nykyiset toiminnot ja toimialat eroavat toisistaan merkittävästi, eikä yhdistymisestä odoteta seuraavan merkittäviä hyötyjä. Asia on tuotu esiin uudistushankkeen valmistelussa, ja Taiteen edistämiskeskus haluaa vielä kerran tuoda tämän esiin. Sinänsä uutta kulttuurivirastoa koskevan lakiehdotuksen 1, 2 ja 3 §:ien osalta Taiteen edistämiskeskuksella ei ole erityistä lausuttavaa: kulttuuriviraston toimiala ja tehtävät vastaavat yhdistyvien virastojen nykyisiä, varsin moninaisia tehtäviä.

Yleisellä tasolla Taiteen edistämiskeskus esittää huolensa myös siitä, että esitys muuttaa merkittäväällä tavalla yli 50 vuotta käytössä ollutta taiteilijoiden apurahoja koskevaa päätösrakennetta. Esityksessä tällä hetkellä noin 200 luottamushenkilön toimielinlaitos korvataan yhden toimielimen ja paneeleissa tapahtuvan asiantuntija-arvioinnin mallilla. Muutos on erittäin suuri ja perinpohjainen. Taiteen edistämiskeskus toteaa, että voimassa olevaa lakia säädettäessä huomiota kiinnitettiin erityisesti arm's length -periaatteeseen ja vertaisarvioinnin merkitykseen perustuslaissa säädetyn taiteen vapauden ja autonomian turvaajana: Taiteen edistämiskeskusta koskevan lain esitöissä (HE52/2012 vp) erikseen mainitaan muun muassa, että päätöksenteko

apuraha-asioissa perustuu taiteen kentän asiantuntemukseen ja on riittävän etäällä virka- ja poliittisesta päätöksenteosta. Taiteen edistämiskeskus esittääkin, että vastaavat maininnat vertaisarvioinnin merkityksestä ja sisällöstä sisällytettäisiin myös nyt valmisteilla olevan lain perusteluihin. Nyt esitetyssä muodossa Taide- ja kulttuurineuvostoa koskevan lainkohdan perustelut eivät Taiteen edistämiskeskuksen näkemyksen mukaisesti ole riittäviä vertaisarvioinnin merkityksen ja taiteen autonomian turvaamisen kannalta.

Yksityiskohtaisemmalla tasolla Taiteen edistämiskeskus esittää, että Taide- ja kulttuurineuvostoa koskevan 4 §:n osalta lainkohtaan tulisi lisätä maininta neuvoston nimeämiseen liittyvästä kuulemisesta. Tällä hetkellä ehdotuksessa ei edellytetä taidekentän kuulemista ennen nimittämispäätöstä. Nykyisin taideneuvoston nimeämisessä tällainen kuulemismenettely kuitenkin on käytössä, ja siksi Taiteen edistämiskeskus esittää, että lainkohta kuuluisi seuraavasti: ” - - - opetus- ja kulttuuriministeriö nimeää... neljän vuoden toimikaudeksi kuultuaan taiteen ja kulttuurin kannalta merkittäviä tahoja.”

Taiteen edistämiskeskus myös katsoo, että viraston toimialaan liittyvän asiantuntemuksen riittäväksi varmistamiseksi neuvoston jäsenmäärän tulisi olla ehdotettua suurempi. Taiteen edistämiskeskus esittääkin, että taide- ja kulttuurineuvostossa olisi jäseniä 10–12. Asiantuntemukseen liittyen Taiteen edistämiskeskus esittää myös, että lainkohdan perusteluosassa nykyisen esimerkkiluettelon sijaan selvennettäisiin neuvoston kokoonpanoa ja asiantuntemusta seuraavalla tavalla: ”Neuvoston jäsenten ja varajäsenten tulisi edustaa viraston toimialan asiantuntemusta laaja-alaisesti eri näkökulmista. Koska neuvosto tekee vertaisarviointiin perustuvia apurahapäätöksiä, tulee varmistaa, että neuvostossa on riittävä taiteen ja taiteilijan työskentelyyn liittyvä vertaisuuteen perustuva asiantuntemus. Neuvostossa olisi tarpeen olla myös lapsille turvallisen mediaympäristön ja audiovisuaalisen kulttuurin asiantuntemusta.”

Lainkohdan toisessa momentissa mainittujen varajäsenten nimeämistä Taiteen edistämiskeskus pitää erinomaisena ja välttämättömänä muutoksena. Julkista valtaa käytettäessä toiminnan puolueettomuuden varmistaminen on erityisen tärkeää. Tältä osin Taiteen edistämiskeskus haluaa kuitenkin vielä huomauttaa, että koska kyse ei ole henkilökohtaisista varajäsenistä, tulee varajäsenten kutsumisesta ja sijaantulojärjestyksestä päättää erikseen, esimerkiksi nimittämispäätöksessä, jotta asiaa ei jouduta ratkaisemaan yksittäistapauksellisesti. Taiteen edistämiskeskus katsoo myös, että varajäseniä tulisi toimielimen toimivaltaisuuden ja päätöksenteon puolueettomuuden vuoksi olla aina vähintään kolme.

Lisäksi Taiteen edistämiskeskus katsoo, että taide- ja kulttuurineuvoston puheenjohtajan ja jäsenten peräkkäisistä toimikausista tulisi säätää lainkohdassa. Nykyisen lain mukaan valtion taidetoimikuntien jäsenet voivat olla enintään kaksi peräkkäistä toimikautta. Mikäli lakiluonnoksen mukaisesti uuden neuvoston toimikausi on neljä vuotta, tulisi harkita uudelleen joko peräkkäisten toimikausien määrää tai toimikauden kestoa. Taiteen edistämiskeskus ehdottaa, että Taide- ja kulttuurineuvoston puheenjohtaja ja jäsen voi olla enintään kaksi peräkkäistä toimikautta ja toimikauden kesto olisi kolme vuotta. Mikäli halutaan kuitenkin pitäytyä neljän vuoden

toimikaudesta, tulisi laissa määritellä, että Taide- ja kulttuurineuvoston puheenjohtajalla ja jäsenillä ei voi olla peräkkäisiä toimikausia.

Edelleen samaan lainkohtaan liittyen Taiteen edistämiskeskus katsoo, että päätöksentekotapaa Taide- ja kulttuurineuvostossa olisi tarpeen selkeyttää. Taiteen edistämiskeskus ehdottaa ensinnäkin, että asiantuntijapaneelin sijasta hallituksen esityksessä käytettäisiin muotoa arviointipaneeli, joka kuvaa tarkemmin sen tehtävää osana päätöksentekoa. Taiteen edistämiskeskus esittää edelleen, että neuvoston toimintaa ja vertaisarviointia tarkennettaisiin perusteluosassa esimerkiksi toteamalla, että neuvoston valtioneuvostuspäätöksentekoa valmisteltaisiin hakukohtaisesti nimettävissä arviointipaneeleissa, jotka nimettäisiin erityisen asiantuntijapankin jäsenistä ja että vertaisarviointi tapahtuisi nimenomaisesti näissä mainituissa arviointipaneeleissa. Perusteluosiossa voisi lisäksi todeta esimerkiksi, että Taide- ja kulttuurineuvosto voisi määritellä toimikautensa ajaksi tavoitteet ja periaatteet paneeleissa tapahtuvalle vertaisarvioinnille.

Lisäksi Taiteen edistämiskeskus esittää, että toimivallan jakautumisesta viraston ja taide- ja kulttuurineuvoston samoin kuin erillislautakuntien kesken määrittäisiin laissa tarkemmin. Myös nykyisessä Taiteen edistämiskeskusta koskevassa laissa säädetään erikseen, että keskuksen tehtävänä on ”vastata yhteydessään olevien valtion taidetoimikuntien, alueellisten taidetoimikuntien ja erillislautakuntien sekä taideneuvoston hallinnosta sekä niille kuuluvien asioiden valmistelusta, päätösten esittelystä ja toimeenpanosta”. Vastaavansisältöinen säännös varmistaisi toimivallan asianmukaisen jakautumisen myös uudessa organisaatiossa. Laissa olisi siis tarpeen mainita, että kulttuurivirasto vastaisi taide- ja kulttuurineuvoston ja erillislautakuntien käytännön toiminnan järjestämisestä, menettelytavoista sekä muusta asioiden valmistelusta ja esittelystä. Taide- ja kulttuurineuvoston ja erillislautakuntien sekä niiden lukuun tehtävän vertaisarvioinnin toiminnan ja hallinnon järjestämisestä voitaisiin siten edelleen määrätä Kulttuuriviraston työjärjestyksellä. Taiteen edistämiskeskus pitää tällaista tarkempaa toimivallanjakoa erittäin tärkeänä toiminnan ja päätöksenteon selkeyden ja yksiselitteisyyden kannalta.

Lakiehdotuksen 5, 6 ja 7 §:ien osalta Taiteen edistämiskeskuksella ei ole huomautettavaa. Taiteen edistämiskeskus kuitenkin esittää, että lakiin kuitenkin lisätään viittaussäännös valtioneuvustuslakiin, kuten nykyisinkin voimassa olevassa laissa on. Lainkohdassa (12 §) säädetään, että taiteen edistämiskeskuksen toiminnassa apurahoihin ja avustuksiin sovelletaan, mitä valtioneuvustuslaissa (688/2001) säädetään. Kaikista Taiteen edistämiskeskuksessa myönnettävistä valtioneuvustuksista, esimerkiksi yhteisöille myönnettävistä valtioneuvustuksista, ei säädetä erillislainsäädännössä, minkä vuoksi yleinen viittaussäännös on tarpeen.

Uuden viraston nimiehdotuksesta Taiteen edistämiskeskuksella ei ole huomautettavaa.

Rönkkö Kaisa

Taiteen edistämiskeskus - Taiteen edistämiskeskus